OKUMA GELİŞİMİNDE ÇOCUK EDEBİY ATININ ROLÜ

Yard. Doç. Dr. Gıyasettin A YTAŞ

Okumanın anlamada önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Edinilmiş bilgilerin büyük bir kısmının okuma sonunda elde edildiği dikkate alınacak olursa, okumanın ne olduğu daha büyük bir önem kazanmaktadır. Okuma, gözlerin ve beş organın çeşitli hareketlerinden ve zihnin anlamı kavrama becerisinden meydana gelen karmaşık 'bir faaliyettir. Yapılan bilimsel araştırmalara göre öğrendiklerimizin

% 1 'ini tatma duyusu yoluyla,

% 1,5'unu dokunma duyusu yoluyla, % 3,5'unu koklama duyusu yoluyla,

% i l' ini işitme duyusu yoluyla,

% 83 'ünü de tatma duyusu yoluyla edinmekteyiz. Bu sonuçlara göre, göze ve kulağa hitap eden okumanın öğrenmede %83+%11=%94 gibi önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. Buna verilerden yola çıkacak olursak, öğrenme büyük ölçüde okumaya bağlıdır.

Genellikle okumanın önemi Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde dile getirilir ve sanki okuma etkinliği sadece bu derslerin sınırlılıkları içerisindeymiş gibi bir anlayış hakim olur. Halbuki okuma eğitim sürecinde yer alan bütün dersler için dikkate alınması ve üzerinde durulması gerekmektedir. Eğitim süreci içerisindeki okuma gelişimi beş aşamada gerçekleşmektedir:

1. Temel eğitim öncesi ve temel eğitimin ilk yıllarını kapsayan okumayı öğrenmek için gerekli yeteneğin elde edildiği dönem. Bu dönem öğrencinin okumaya istekli olmasını hazırlayan dönemdir.

2. Temel eğitimin ilk aşamasını oluşturan okumaya başlangıç dönemi. Bu dönemde çocuklar artık tek başına okuma yapacak düzeye gelmişlerdir.

3. Okuma isteği ve alışkanlığının geliştiği dönem. Genellikle temel eğitimin 2.3. sınıflarına rastlar.

4. Okuma deneme ve imkanlarının hızla yayıldığı, okumada güç ve üstünlüğün elde edildiği dönem. Genellikle temel eğitimin 4-5 ve 6. sınıflarına rastlamaktadır. Bu dönemin belirgin niteliği öğrencinin kültürünü zenginleştiren geniş bir okumadır.

5. Okuma ilgi ve alışkanlıklarını, okumada zevk almanın inceldiği evredir ki, temel eğitimin ikinci ve orta öğrenim dönemleriyle yüksek öğrenimin ilk yıllarına rastlamaktadır. Bu evrede "okuma zevki" diye adlandırılan duygunun zamanında gelişmesi önemlidir. Öğrencinin çeşitli konularda okuma ve çeşitli fikirlerle karşılaşma yolu ile kültürünü artırmak; onları özel ve objektif bir hayat görüşüne küçük yaştan hazırlamak bakımından gereklidir. Bu da ancak çocuklar için seçilen edebi eserlerin niteliği ile doğru orantılı olabilir. Çocuk edebiyatının çocukların okuma-yazma öğrenimine etkileri, birçok araştırmacı, eğitimci ve aileler tarafından kabul edilmektedir.

Sürekli ve etkin okuma, anlamı kavramak ve anlatma yeteneğini geliştirmek, konuşur gibi okuma, özet çıkarma, basılı bilgi kaynaklarını kullanmada ustalık kazanma gibi amaçları da gerçekleştirir.

Genellikle öğretim programlarında okumanın amaçları arasında öğrencilerin dinlediklerini, okuduklarını, inceledikleriyle ve derinlikleriyle kavrama yeteneğinin geliştirilmesine işaret edilmektedir.

Ayrıca, okumanın amaçları arasında şu hususlara da dikkat çekilmektedir:

1. Öğrencilerin okuduklarını doğru ve çabuk anlama, doğal ve anlamlı okuma alışkanlıklarını geliştirerek sesli ve sessiz okumayı iyileştirmek,

2. Çeşitli konularda okuma ilgisini geliştirerek öğrencinin kelime hazinesini zenginleştirmek ve okuma zevkini yükseltmek,

3. Öğrencileri iyi bir karakter ve ülküye sahip etmek,

4. Öğrencilere eserlerin güzelliğini duyurmak yoluyla onları estetik değerler üzerinde düşündürmek,

5. Öğrencilerde ilk gençlik devresinin duyarlılığına yararlı bir akım vermek ve bu duyguları değerli ve yararlı isteklere yöneltmek,

6. Öğrencilere türlü konularda bilgi kazandırmak, türlü bilim ve inceleme çalışmalarının gerektirdiği okumalarla edinilen yetenekleri geliştirmek,

7. Öğrencileri iyi eserlere istekli ve onlardan hoşlanır duruma getirmek, onlara boş zamanlarını okumakla geçirme alışkanlığını kazandırmak,

8. Çocuklarda kitap sevgisini ve kitap sahibi olma isteklerini yaratmak ve geliştirmek,

Yukarıda belirtilen amaçların gerçekleştirilebilmesi, iyi seçilmiş edebi eserler yoluyla mümkün olacaktır. Bu noktada edebiyat ve çocuk edebiyatı kavramlarının açıklanması yararlı olacaktır.

Edebiyat, malzemesi dile dayanan sözlü ve yazılı verimlerin tamamı olarak adlandırılmaktadır. Çocuk edebiyatı ise, edebiyat genel kavramı içinde yer almakla birlikte, kendine özgü şekil ve içerik özellikleri bakımından farklı bir tanımlamaya ihtiyaç duyulan kavramdır.

Çocuk edebiyatı, ana sınıfından başlamak üzere, okur-yazarlık konusunun temel taşını oluşturmaktadır. Çocuklara yönelik yazılan eserlerin okuma gelişimlerine katkısını tam olarak ortaya koyan araştırmaların yetersizliği, bu konuda verilen hükümleri de sınırlı kılmaktadır. Kimi araştırmacılar okuma becerilerini geliştirmede eserin önemine dikkat çekerken, bir kısım araştırmacı da, eserden çok okumayı destekleyecek diğer etkinliklerin önemine dikkat çekmektedirler.

Anlamanın en önemli unsurlarından biri de gözlemdir. Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren etrafında olup bitenleri gözler. Bu gözlemler, ilk aşamada çocuğun dil gelişiminde oldukça yararladır. Yazılı eserler ise, dilin en mükemmel şekilde kullanımına aracılık eder. Çocuk edebiyatı, çocukların dil gelişimini kolaylaştırır. Çocuklar duydukları dili öğrenirler: Ne kadar çok dili geliştirecek ortam olursa, çocuklar da o kadar çok dil öğreniminden yaralanırlar.

Dil öğreniminin yanında, okuma öğreniminde de çocuk edebiyatı önemlidir. Okumanın bir alışkanlık olduğu gerçeğinden, yola çıkarsak, hayat boyu okur yazarlığın göstergesi olarak çocuk edebiyatının öneminden söz edilmelidir. Kimi yazarlarımızın sanatsal yeterliliklerinden bahsederken, çocukluk dönemlerine özel atıflarda bulunmaları da bu görüşü desteklemektedir.

Çocuk edebiyatının okuma gelişimindeki etkisi kabul edilince, geçmişe yönelik anlayışlarda da ciddi değişimler oldu. Özellikle, çocuklara yönelik ders kitaplarından başlamak üzere, her türlü yardımcı kaynak ve destekleyici yayınlarda, çocukların gelişim düzeyleri, anlama ve algılama kapasiteleri göz önünde bulundurulmaya çalışıldı. Bunun sonucu olarak da, okuma etkinliklerinin çeşitliliği üzerinde durularak, değişik okuma uygulamaları gerçekleştirilmeye başlandı. Tüm bu etkinlikleri zenginleştiren ve destekleyen en önemli unsur da çocuk edebiyatı oldu.

Okuma gelişiminde çocuk edebiyatından yararlanmak için tekdüze bir yöntem takip etmek mümkün değildir. Araç olarak kullanılacak malzeme ne kadar çeşitlilik gösterirse, okumaya karşı ilgi de o denli artar. Sanıldığı gibi sadece hikaye ve roman gibi türler okumayı geliştirmek için yeterli değildir. çocuğun hayatında karşılaştığı konulardan ve edebiyat kavramı içerisinde yer alan bütün türlerden yararlanmak gerekmektedir.

Okumayı geliştirici çalışmalarda karşımıza çıkan en önemli problem, anlayışlarda tutarlılığın olmamasıdır. Özellikle okuma kitaplarının seçiminde ve bunların çocuklar tarafından okunması konusunda en büyük çatışma aileler ile öğretmenler arasında yaşanmaktadır. Ailelerin kitap

seçiminde dikkatli davranmamaları, öğretmenlerin de çocuk edebiyatına yeterince hakim olmamaları sonucunda okuma için tavsiye edilen kitapların çocuklarda okuma tembelliğine ve okumaya karşı tepki duymalarına sebep olduğu gözlenmektedir. Kimi aileler de çocukları okuma etkinliğinde kendi kişisel tercihlerine gören yönlendirmekte, bunun sonucunda tekdüze okuma çalışması yapan çocukların, okuma ile ilgili zevk dünyaları sınırlandırılmaktadır. Bu durum hem okumanın işlevselliğini ortadan kaldırmakta, hem de ihtiyaca göre okumanın önünde en büyük engel olarak durmaktadır.

Araştırmacılar ve eğitimciler çocuk edebiyatına dayalı programların uygulanmasında en iyi yöntemi bulmaya çalışmaktadırlar. Bununla birlikte öğretmenlerin çocuk edebiyatını sınıf içinde nasıl kullanmaları gerektiği konusunda yeterince bilgi sahibi olduklarını söyleyemeyiz. Öğretmenlerin çocuk edebiyatının okuma gelişimindeki önemini yeterince kavramaları, bunu başarılı bir şekilde uygulamaları ve çocuk edebiyatının çocukların okuma gelişimini ne ölçüde desteklediği bilimsel olarak ortaya konulmadığı takdirde bu sorunun büyük ölçüde devam edeceği aşikardır. Okuma gelişiminde çocuk edebiyatının yeterince etkili olabilmesi için şu hususların dikkate alınması gerekmektedir:

1. Öncelikle ana sınıfı öğretmenlerinden başlamak üzere, öğret menlerimizin çocuk edebiyatı konusundaki inançları ve yeterlilikleri çok iyi tespit edilmelidir. EI yordamı ile yapılan uygulamalar ve okuma etkinlikleri çocuklarda okuma bilincini geliştirmek yerine,' kimi zaman okumaya karşı bir direnç de oluşturmaktadır. Okumanın ihtiyaca bağlı olarak yapılması gerektiği ve ihtiyacın da neler olduğu bilinmelidir. Öğretmen muhataplarının özelliklerini ve ihtiyaçlarını yeterince bilirse, eğitim ortamını da ona göre düzenler. Özellikle okuma yazma aşamasına gelmeyen çocukların okuma ilgileri, öğretmenlerin etkili uygulamaları ve bu konuya verdikleri önemle artacağı unutulmamalıdır. Seviyeye uygun metinler, iyi resimlenmiş kitaplar, çocukların okumaya gelişimlerini destekler.

2. Öğretmenlerin, okuma çalışmalarında çocuk edebiyatı eserlerinden hangi ölçüde yararlandıkları tespit edilmelidir. Bu tespit aşamasından sonra, kendilerine kavuzluk edecek kaynakların hazırlanması gerekmektedir. Özellikle ülkemizde bu tür çalışmaların yetersizliği dikkate alınacak olursa, okuma gelişimine yönelik öğretmen kılavuz kitaplarının hazırlanması daha büyük bir önem arz etmektedir.

3. Birçok öğretmen, gereksiz teferruatlarla boğuşurken, öğrencilerin geleceklerinde çok önemli etkiler oluşturabilecek etkinlikleri göz ardı edebilmektedirler. Bunlardan en önemlisi de, çocuk edebiyatı ürünlerinin derslerde nasıl kullanılacağı ve program içerisinde bunlara ne ölçüde yer verileceğidir. Öğretmenlerimizin ders yılı başında yıllık planlarını yaparken kullanacakları okuma parçalarını yaş grupları, okuma ve anlama düzeyleri dikkate alınarak bir sıralamalıdırlar.

4. Okuma çalışmalarında çocuk edebiyatından yararlanmada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da, kullanılan tekniklerdir. Öğretmenlerimizin, metin seçiminden başlamak üzere, bunların sınıf içerisinde uygulanma ve değerlendirme aşamasına kadar geçen bütün süreci çok iyi planlaması gerekmektedir. İyi seçilmiş edebiyat örneklerinin çocuklarda anlama ve kavrama düzeylerini geliştirdiği görülecektir.

5. Çocuk edebiyatı ürünlerini kullanmada belli kuramlardan da yararlanmak mümkündür. Bunlar içerisinde en yaygın kullanılanı sosyal yapısalcılık kuramıdır. Yapısalcılık kuramı, öğrencilerin bilgilerini etkin bir biçimde kurma, anlama ve öğrenmeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu kuram, çok etkili bir öğrenim ortamı, gerçekçi öğretim araçları ve bunların yeterince kullanımını savunur. Bu kuramda dikkat edilen bir diğer husus da, her türlü etkinliğin öğrenci merkezli olmasıdır. Bilgi, öğrenenler tarafından oluşturulur ve benimsenir. Onu kullanacak olan öğrencilerdir. Sosyal yapısalcılık kuramında, öğrenme ve öğretme işlemine ortak olan tüm öğrenci ve öğretmenlerin birbiri ile olan iletişimi ve işbirliği esastır.

Anlamak için okumak gerekmektedir. Bu yüzden eğitim ve öğretim aşamasında öğretmenlerinin çocuk edebiyatı öğretimi konusundaki inançları, öğretim uygulama ve teknikleri, çocuk edebiyatının çocukların okuma gelişmelerine etkisini belirlemektedir. Okuma 9ğretiminde çocuk edebiyatı kullanan öğretmenlerin deneyimleri, çocukların (öğrencilerin) okuma-yazma başarı derecesini ve yazılı ve sözlü anlatım başarılarını artırmaktadır.

KAYNAKLAR

AKYOL, Hayati (1999), "Okuma ve Prensipleri", *Çağdaş Eğitim* 233: 26-28.

CHOMSKY, M. M. (1991), "Becoming Literate Portsmouth Heinemann", *Harward Educational Review*. 42: 1-33.

GÖGÜŞ, Beşir (1978), *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi,* Ankara: Gül Yayınevi.

MEB (1995), *İlköğretim Programı, Ankara:* MEB Yayınları.

TEKİN, Halil (1979), *Okuduğunu Anlama Gücü İle Yazı/ı Anlatım Becerisini Geliştirme Yönünden Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi,* Ankara: Mars Matbaası.

YALÇIN, Alemdar (2002), *Türkçe Öğretim Yöntemleri,* Ankara: Akçağ Yayınları.

ZARILLO J. (1989), "Teacher'sInterpretations of Literature Based Reading", *The Reading Teacher* 43(1): 22-28.

Türklük Bilimi Araştırmaları Hakemli Dergi, Türkçe'nin Öğretimi Özel Sayısı, S. 13, Niğde 2003 Bahar.